

กลุ่มภารกิจจดหมายเหตุและสารนิเทศท้องถิ่น

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้

NORTH CLIPPING 2554/00006

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 พ.ย. 2552	19	6,708	5

เมืองลำพูนเคยมี

กำแพงและคูเมืองโบราณ

นคร

หริภุญชัยถูกสร้างโดยพระเจ้าวสุเทพ
ในราวพุทธศตวรรษที่ 14 โดยแรกเริ่ม
นั้นบริเวณดินแดนลุ่มแม่น้ำปิงนี้เป็น
ถิ่นที่อยู่ของชนพื้นเมือง ต่อมาเมื่ออาณาจักร
ทวารวดีซึ่งมีเมืองละโว้บุรีเป็นศูนย์กลางได้แผ่
อาณาจักรขยายมาถึงดินแดนลุ่มแม่น้ำปิง พระ
ฤๅษีสร้างเมืองซึ่งมีรูปลักษณะคล้ายไข่ไก่ หรือ รูป
เปลือกหอยสังข์ วางอยู่บนฝั่งน้ำซึ่งมีเพียงด้าน
เดียวทางทิศตะวันออก คือ แม่น้ำกว

เมื่อพระเจ้าวสุเทพได้สร้างเมืองเสร็จ
แล้ว ได้อัญเชิญพระนางจามเทวี ราชธิดาพระเจ้า
กรุงละโว้มาครองเมืองหริภุญชัย ในราวปีพุทธศักราช
1310-1311 เป็นปฐมกษัตริย์ในราชวงศ์ "จามเทวี"
กำแพงและคูเมืองหริภุญชัย จึงนับได้ว่า
ถูกสร้างขึ้นครั้งแรกในสมัยพระนางจามเทวี โดย
พระเจ้าวสุเทพขุดเอาดินมาทำอิฐเพื่อสร้าง
กำแพงเมืองและขุดดินทำเป็นคูน้ำล้อมโดยรอบเมือง
นอกจากนั้นในตำนานเรื่องเล่ายังกล่าวว่าพระ
ดาบสเอาไม้เท้าขีดแผ่นดินโดยรอบวงไปตามสัน
ฐานของเกล็ดหอย วงขอบปากหอยนั้นก็บังเกิด

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 พ.ย. 2552	19	6708	5

เป็นคู่และปรากฏนครขึ้นตามซัดของไม้เท้าพระ
ฤาษีที่ซัดดินพูนขึ้นเอง

ตามตำนานเมืองเหนือในวันมหา
สงกรานต์มี "วันพญาวัน" เป็นวันที่สุดในรอบปี
การเสกมนต์คาถาทำพิธีกรรมทางศาสนาหรือ
สร้างบ้านแปงเมืองนั้น เอาฤกษ์ในวันนี้เป็นมงคล
ในการลงฤกษ์ประตุมหาวันเป็นประตูดแรกที่พระ
ฤาษีสร้างและตรงข้ามวัดมหาวัน ซึ่งเป็นวัดที่มี
พระรอดพระคู่บ้านคู่เมืองหริภุญชัยและประตุมหา
วันนีเเองที่เป็นตำนานเล่าขานสืบกันมา ว่าประตุนี
ปีนกำแพงสมัยก่อนยังไม่ออกที่ประตุมหาวันนีมา
มากต่อมากแล้ว พระคงฤาษีฝั่งอาคมและเบิก
หรือของวิเศษไว้จึงสามารถสยบภัยพิบัติอันตรายทั้ง
ปวงได้ เมื่อไปวัดมหาวันเพื่อไปกราบพระรอด

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 พ.ย. 2552	19	6708	5

โปรดสังเกตประตุมหาวันอยู่ตรงกับวิหารวัดมหาวันพอดี

เมื่อสร้างประตุมหาวันเสร็จก็เวียนทักษิณา (เวียนขวา) สร้างประตูข้างสี่ แต่เดิมหมายถึงประตูข้างผู้ก่่างเขี้ยว ซึ่งเป็นช่างคู่บารมีของเจ้าแม่จามเทวี ควรเรียกประตูข้างศิริ (ภาษาบาลี) ประตูข้างศรี (ภาษาไทย) ศรีหรือศิริ หมายความว่า ช่างดี ช่างงาม หรือ ประตูข้างดี ประตูข้างสี่นี้มีพระคงเป็นสัญลักษณ์หมายถึงความอยู่ยงคงกระพัน

ประตูท่านาง เป็นประตูท่าน้ำที่เจ้าแม่จามเทวีใช้เสด็จลงเรือ นอกจากนี้ยังเป็นประตูการค้าขาย ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญคนนอกพื้นที่เข้ามาค้าขายกับเมืองหริภุญชัย ก็รู้จักท่าน้ำแห่งนี้ ในสมัยก่อนคนจีนรู้จักเมืองหริภุญชัยและท่านางนี้เป็นอย่างดี บ้านช่างฆ้องแต่เดิมมีพ่อค้าที่เป็นคนจีนมากมาย ตระกูลใหญ่ๆ ในเชียงใหม่ ลำพูน บรรพบุรุษก็เกิดที่บ้านช่างฆ้องนี้ ประตูท่านางเป็นแหล่งการค้าที่สำคัญของภาคพื้นที่ยังแท้จริง จึงได้ชื่อว่า “ท่านางจามเทวี”

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 พ.ย. 2552	19	6708	5

ประตู่ท่าข้าม แต่เดิมชื่อประตู่ท่าข้าม
คนใช้สัญจรข้ามแม่น้ำกวระหว่างฝั่งตะวันออก
และตะวันตกผ่านสะพานซึ่งอยู่ตรงข้ามวัดพระธาตุ
หริภุญชัย เจ้าแม่จามเทวีเคยใช้ประตู่นี้ข้าม
แม่น้ำกวไปกราบไหว้พระที่วัดศรีโพธาราม หรือ
วัดอรุณญาราม หรือ วัดดอนแก้ว (ปัจจุบันเป็นที่
ตั้งของโรงเรียนบ้านเวียงยองไปแล้ว) เมื่อครั้งที่
เจ้าแม่จามเทวีเดินทางไปเมืองเขลางค์ก็ผ่านประตู่
ท่าข้ามนี้ พระพุทธรูปประจำประตู่ท่าข้ามนี้อยู่ที่
วัดศรีโพธาราม คือพระเลี่ยมวัดศรีโพธาราม และ
วัดพระยืนซึ่งเป็นทองคำทั้งองค์ ปัจจุบันถูกบรรจุ
ในพระเจดีย์วัดพระยืน เนื่องจากนครหริภุญชัยเมื่อ
สิ้นพระนางจามเทวีแล้ว ก็เกิดศึกสงครามหลายครั้ง

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	๒6 พ.ย. 2552	19	6708	5

ประดูลี คำว่า “ลี” ภาษาล้านนาเรียกว่า หลบหลีก หรือ หนีไป ประดูลีเข้าใจว่าเป็นประดูลีที่ใช้ในการหนีข้าศึก ซึ่งเป็นเรื่องแปลกประหลาด ในครั้งโบราณ ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า ถ้าหากเอามะนาวโยนลงไปหนองน้ำวัด พระยืนมะนาวจะไหลมาที่หนองน้ำพระอุโบสถวัดพระธาตุหริภุญชัย ทะลุผ่าน บ่อน้ำข้างมูบในวัดพระธาตุหริภุญชัยนั้นแล้ว ทะลุออกไปถึงปากบ่อ อำเภอบางช้าง อาจเป็นไปได้ว่าบริเวณประดูลีคงมีทางลับหนีออกจากนคร หริภุญชัยทางน้ำได้ วัดและพระพุทธรูปประจำประดูลีคือวัดประดูลีหรือ สังฆาราม หรือ มหาสถิตารามและพระลือมงคล

ในอดีตแนวกำแพงโบราณเมืองลำพูน มีความยาวล้อมรอบเขต ตัวเมือง ซึ่งจากภาพถ่ายโบราณของเจ้าพระยาวงศาสุรพันธ์ เมื่อครั้งที่ ได้เสด็จขึ้นมาตรวราชการมณฑลพิษณุโลกและมณฑลพายัพ รวบรวมปี พ.ศ.2459-2466 จะเห็นได้ว่ากำแพงเมืองลำพูนยังมีสภาพที่สมบูรณ์ กระทั่งช่วงระหว่างปี พ.ศ.2482-2492 เทศบาลเมืองลำพูน ขณะนั้นมีการ รื้อทำลายกำแพงโบราณเมืองลำพูนถึง 3 ครั้ง โดยครั้งแรกมีการรื้อกำแพง เมืองลำพูนในปี พ.ศ.2482 เพื่อเชื่อมถนนให้ได้สะดวก จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ บริเวณประดูลีข้างสี่ รื้อออกข้างละ 6 เมตร นอกจากนั้นยังรื้อแนวกำแพง บริเวณข้างหนองดอก ออก 20 เมตร รวมทั้งรื้อแนวกำแพงด้านวัดธงสัจจะ

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 พ.ย. 2552	19	6708	5

ออกอีก 20 เมตรและประตูทางออก 10 เมตร

การรื้อกำแพงโบราณเมืองลำพูน ครั้งที่ 2 มีขึ้น ในปี พ.ศ.2486 มีการขออนุญาตรื้อกำแพงเมืองและถมคูเมืองบางตอน รวม 7 แห่ง ได้แก่ กำแพงด้านตะวันตกตรงแนวตรอกวัดช้างสี กำแพงด้านตะวันตกตรงแนวตรอกวัดศรีบุญเรือง กำแพงด้านตะวันตกตรงแนวถนนราชวงศ์ กำแพงด้านตะวันตกตรงแนวถนนแวนคำ กำแพงด้านตะวันออกตรงแนวถนนอุธการส กำแพงด้านตะวันออกตรงแนวถนนชัยมงคล และกำแพงด้านใต้ตรงแนวตรอกถนนวังขวา โดยกรมศิลปากรอนุญาตให้รื้อได้ไม่เกิน 20 เมตร และครั้งสุดท้ายมีการรื้อกำแพงโบราณเมืองลำพูนในปี พ.ศ.2492 ทางเทศบาลเมืองลำพูน ขณะนั้นได้ทำหนังสือไปยังกรมศิลปากรลงวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2491 ว่าเทศบาลเมืองลำพูนขออนุญาตรื้อกำแพงรอบเมืองทั้งหมด คือทิศเหนือตั้งแต่มุมเมืองทางตะวันตกถึงประตูทางาง มีความยาวประมาณ 200 เมตรโดยให้เหตุผลว่ากำแพงเมืองนี้ไม่มีความสำคัญอันควรจะเป็นโบราณวัตถุเท่าใดนัก ประกอบกับชำรุดทรุดโทรมและหักพังไปเป็นส่วนใหญ่

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	26 พ.ย. 2552	19	6708	5

ซึ่งจากเอกสารรายงานของกรมศิลปากรที่นำมากล่าวอ้างนั้นทำให้ทราบว่ ในอดีตเมื่อราว 60 กว่าปีก่อน เมืองลำพูนมีแนวกำแพงเมืองโบราณที่ยังคงสภาพสมบูรณ์ที่สุด น่าเสียดายที่วิสัยทัศน์ของผู้บริหารบ้านเมืองสมัยนั้นแคบยิ่งนัก ที่ได้รี้อทำลายแนวกำแพงเมืองอันเป็นมรดกที่ล้ำค่าสูญสลายไปอย่างมีอาจเรียกคืน ไม่เช่นนั้นแล้วกำแพงเมืองลำพูนของเรา ก็อาจเป็นแนวกำแพงเมืองโบราณที่สมบูรณ์กว่าเมืองเชียงใหม่เสียด้วยซ้ำ

ปัจจุบันแนวคูเมืองและกำแพงเมืองที่เห็นและเป็นอยู่ได้รับการปรับปรุงจากเทศบาลเมืองลำพูนในการเสริมแต่งคูเมืองให้เข้ากับยุคสมัย ด้วยการถมตลิ่งให้แคบกว่าเดิม จนมีนักวิชาการท้องถิ่นหลายท่านออกมาวิพากษ์วิจารณ์ถึงการก่อสร้างของโครงการดังกล่าว นอกจากนั้นการสร้างคูเมืองลำพูนในสมัยปัจจุบันยังเป็นการทำลายโบราณสถานสำคัญและบิดเบือนประวัติศาสตร์ของเมืองลำพูน

ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

จักรพงษ์ คำบุญเรือง

jakpong@chiangmainews.co.th